

Historische Kring Bemmel

Jaargang 5, nr.1
Januari 1995

1754-122

8-1-4

Historische Kring Bemmeler

Uitgave ten behoeve van de leden, jaargang 5 no 1.

Inhoudsopgave:

Een woord van de voorzitter	1
Restauratie van het kerkje in Ressen voltooid	2
Als men de gordijntjes niet gesloten houdt	4
In memoriam Dr. Jan Wolters	7
Verleden tijd - Archeologie in Bemmeler (5)	8
Een kranteknipser (11)	14
"Uut de ouwe deus" (11)	16
In Bemmeler staat een huis (8)	17
Goed nieuws over ons boek!	18
Oude foto's	20
Contributie 1995	21
De fruitteelt in de Betuwe	22
Agenda	26
Boeken	27
Colofon	

Kopij volgende nummer:

Dit is de elfde uitgave van het kringblad. Het voornemen bestaat het volgende nummer begin mei 1995 te laten verschijnen. Kopij voor dat nummer is welkom en kan bij de redactieleden of bij het secretariaat worden ingeleverd. Als uiterste datum van inleveren willen wij graag 10 april 1995 aanhouden.

Een woord van de voorzitter

Iedere organisatie staat van tijd tot tijd even stil bij haar bestaansgrond. Nadenken over de visie heet dat. Daaruit moet een beeld ontstaan wat de organisatie wil betekenen. Vanuit die visie kan vervolgens een doel worden geformuleerd, in jargon ook wel de missie genoemd.

De kring heeft als bestaansreden het levend houden van de geschiedenis van de eigen omgeving. Daar zal weinig verschil van mening over bestaan. De vraag die onmiddellijk volgt, is echter: hoe doe je dat? En dáár kun je uiteenlopend over denken.

Het bestuur vroeg zich af of het accent van de kring-activiteiten bij (semi-)wetenschappelijk onderzoek moet liggen, dan wel meer uit een publieksfunctie moet bestaan. Wij vinden dat wij ons moeten richten op de publieksfunctie: het uitdragen van onze historie naar de eigen omgeving.

Wij doen wel onderzoek, maar niet diepgravend. Wij verzamelen gegevens, doch wij ontberen de mogelijkheid om weken of maanden in archieven te vertoeven. Dat vinden wij overigens niet erg, want op de terreinen die voor ons toegankelijk zijn, kunnen wij mooi werk verrichten. Onze thema-avonden bewijzen dat en met de inhoud van ons kringblad, dat overigens een nieuw jasje heeft gekregen, proberen wij dat te onderstrepen.

Het thema "Wereldoorlog II" krijgt binnenkort zijn beslag in een boek en nog veel meer. Dat toont aan dat met een relatief eenvoudige aanpak (achteraf geredeneerd) heel veel waardevols te bewaren is. Al moeten wij onze trots daarover nog even inhouden, wij kunnen op voorhand al kwijt, dat het maken van een boek uitstekend is bevalen. Onze ervaringen zijn van dien aard, dat we het voorlopige be-

sluit hebben genomen een boek over de fruitteelt te gaan maken, en wel volgens dezelfde formule. Dat kan een belangrijk onderdeel van onze missie voor de komende jaren zijn.

Met nadenken over visie en missie ben je nooit helemaal klaar. Dat maakt het eenvoudig om weer de overstap te maken naar het leven van alle dag. Vorig jaar in deze tijd was het nat en stond ons extreem hoog water te wachten. Kerstmis 1993 had daarom iets aparts. Denkt u ook nog wel eens terug aan uw schitterende wandeling over de dijk op eerste kerstdag? Dit jaar zal het weer anders zijn.

Het bestuur wenst alle leden van de kring een goede kersttijd en een voorspoedig 1995!

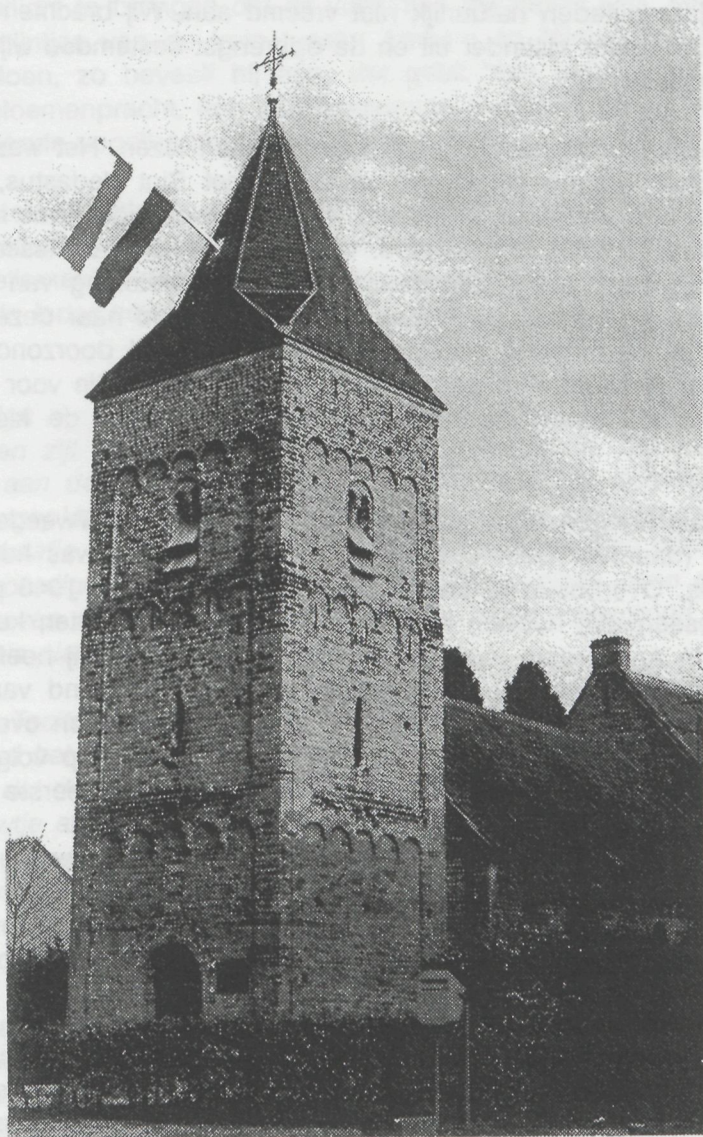
Louis Dolmans.

Restauratie van het kerkje in Ressen voltooid

Het kerkje in Ressen staat er weer bij alsof er niets gebeurd is, maar dat is slechts schijn. Toren en spits zijn gerestaureerd/vernieuwd, er is iets met de muren en de waterafvoer gedaan en er is een luidklok vervangen door een nieuwe. Eerder was het orgel al opgeknapt en zeer onlangs is dat wit geverfd.

Velen hebben in de afgelopen maanden de beide torenspitsen, de oude en de nieuwe, broederlijk naast elkaar zien staan. Een beeld dat niet vaak te zien is en waarvan daarom door menigeen een plaatje zal zijn geschoten.

Het bood trouwens de mogelijkheid om van heel dichtbij een kijkje te nemen en te zien hoe zo'n spits geconstrueerd is. Zware balken waren op een knappe manier d.m.v. pen - gat verbindingen tot een vertrouwenwekkend geheel gemaakt, dat het heel lang moet kunnen uithouden. Wellicht langer dan de oude spits, die het destijds met minder heeft moeten doen.

De gerestaureerde toren met vlag; de gouden haan is op deze afdruk helaas niet zichtbaar.

Op vrijdag 2 december jl. hield de kerkeraad Open Avond om opgewekt stil te staan bij de voltooiing van de restauratie. Ook het bestuur van onze kring was uitgenodigd en daar was onze kalenderactie van 2 jaar geleden natuurlijk niet vreemd aan. Wij brachten toen immers onze eerste kalender uit en de opbrengst bestemden wij voor het restauratiefonds.

Over de bijeenkomst hebt u in de krant kunnen lezen. Het was een mooie avond, waarop wij kennis maakten met Sint Vedastus, een heilige naar wie een abdij in Atrecht (het tegenwoordige Arras in het noorden van Frankrijk) is genoemd. Van 690 tot 1167 was Ressen eigendom van deze abdij. Van daaruit heeft de kerstening van onze streek plaats gevonden. De nieuwe klok is genoemd naar deze Sint Vedastus "ter herinnering aan hem die Gods Woord doorzond van Atrecht naar Ressen". Om de afronding van de restauratie voor ieder hoorbaar te markeren, werden tijdens de bijeenkomst de klokken geluid.

Voor ons als kringbestuur, bezig met het boek over de Tweede Wereldoorlog (daarover leest U elders in ons blad meer), was het verrassend Ds. Overbosch te treffen. Hij was van 1944 tot 1948 predikant in Ressen. Wij hebben hem in 1993, zoveel jaren later, kunnen opsporen in Amsterdam, waar hij tegenwoordig woont. Hij heeft ons in de afgelopen maanden heel gedetailleerd aan de hand van het dagboek, dat hij destijds heeft bijgehouden, willen vertellen over zijn belevenissen in Ressen tijdens Market Garden, de daarop volgende lange winter met het Manneneiland, de bevrijding en de eerste stappen op weg naar de wederopbouw.

Leen Reinink.

Als men de gordijntjes niet gesloten houdt

Vanuit de gedachte dat Nederland tijdens de 1^e Wereldoorlog meer dan ooit op het eigen land was aangewezen nam uitgever Meulenhoff in 1915 het initiatief om een serie boekjes over "Ons mooi Nederland" uit te geven.

Het eerste werk ging over Gelderland en is geschreven door de journalist D.J. van der Ven. Over het algemeen had het kersenland niet zoveel aantrekkingskracht, schrijft hij, maar hij weet overtuigend voor het voetlicht te brengen dat dit volkomen misplaatst was. Men moest de gordijntjes van de trein tussen Arnhem en Nijmegen maar eens open doen, zo beveelt hij aan: dat geeft "één bonte vreugd... van wilde bloemenpracht, één aldoordaverend levensvol geluid van kwetterjubilende vogelboomgaarden..." (pag. 286).

Het laatste hoofdstuk draagt de titel "Gelre's bongerd tussen Rijn en Waal". Hierna leest u wat daarin is opgetekend over Bemmelse feiten allemaal wetenschappelijk verantwoord zijn, kan ik niet beoordelen. In ieder geval boeien ze.

Wij zullen nu denken, dat ge onder dit wordingsgeschiedenis-praatje gekomen zijt in Bemmelse, waar ge kunt uitrusten in het ruime café Arends aan den dijk. Vandaar heeft men een aardig dorpskijkje. Een klein ongeplaveid wegje verliest zich tusschen de witte woninkjes. 't Is geen straatje van stijf aaneengesloten huisjes, zoals men deze in onze tegenwoordige moderne dorpen zoo dikwijls aantreft, neen elk huisje is omgeven door een bloemtuintje en een lepke moesgrond. Van een rooilijn is niets te bespeuren.

Reeds Tacitus, die in gespierde krachtige taal met een grootschen eenvoud het leven der Germaansche volksstammen heeft beschreven, meldt, dat de Batavierhuizen niet naast elkaar stonden, doch dat ieder gebouwtje afzonderlijk gelegen was, naar gelang een bron, een akker of een woud de bewoners had aangetrokken. Tacitus twijfelt of deze bouwwijze verband houdt met de onervarenheid in de bouwkunst, met een overdreven persoonlijkheidsgevoel en vrijheidszin, dan wel dat we hier moeten denken aan voorzorgsmaatregelen tegen brand.

Hoe het ook zijn moge, wat Tacitus in het begin van onze jaartelling opmerkte, vindt men thans nog in vele Geldersche dorpen terug en zeker vertoont Oud-Bemmel in sterke mate deze karaktertrek der oud-Bataafsche nederzettingen.

Wij vonden in ons archief nog deze foto met gezicht op Bemmelen vanaf "De Arend". Ongeveer dit zal de schrijver gezien hebben, toen hij op Bemmelen neerkeek vanuit, wat hij noemt, "Cafe Arents".

Wijst de onderlinge ligging der dorpsuizen dus reeds op hoge ouderdom, in tal van namen als de Kinkelenburg (Koninklijke burcht), de Theeseling, Ressen (Rexn-a, vorstenwater), Essen of Asenpas, het Chattenleger... wordt ons een licht verspreid over de oudste nederzettingen.

Zoo houdt het Chatten- of Kattenleger de herinnering levendig aan de Sassen of Katten, die luidens overoude verhalen op houtvloten naar Batua zijn komen afzakken; de Asenpas vertelt ons van de Asen, die in Asgard woonden en langs de brug Bryfriost naar Midgard en Nevelheim konden afdalen. In het nabije Baal zou, naar "men" beweerd heeft, God Balder geëerd zijn, de Theeseling was het schietveld der Germaansche jongelingschap en de Kinkelenburg heeft men zelfs aangewezen als de vorstelijke verblijfplaats van Claudius Civilus.

Volgens Quack, een zeer verdienstelijk oudheidvorschcr uit de Betuwe, moet Bemmelen evenals Bommelen in verband staan met de boomen, die in zeer grooten getale het plaatsje omgaven. Ook vindt men de

afleiding Boomenhul. Doch laten we niet al te veel ons verdiepen in de betekenis van oude namen, welke herinneren aan oude tijden en aan ... theorieën, uitgevonden achter schrijftafels van kamergeleerde oudheidvorschers.

Louis Dolmans.

In memoriam Dr. Jan Wolters

Bijna een jaar geleden, op 22 februari 1994, overleed Dr. Jan Wolters in zijn huis te Hees bij Nijmegen. Hij werd 86 jaar oud. Het bericht bereikte ons laat en min of meer bij toeval, maar wij willen u toch nog even herinneren aan deze vriendelijke en veelzijdige man.

Jan, geboren en getogen in Groessen, volgde na het gymnasium in Nijmegen een kloosterschool. Daarna studeerde hij filosofie en Griekse filologie aan de internationale katholieke universiteit van Fribourg in Zwitserland. Nadat hij daar doctor geworden was, ontplooidde hij zich, terug in Nederland, tot een bekwaam streek-historicus. In de jaren '50 en '60 bereikte hij in dat opzicht zijn hoogtepunt met de publikatie van enkele boeken en talloze artikelen over de geschiedenis van de Liemers en de Over-Betuwe. Op dit gebied was hij een echte pionier.

Bij ons werd Wolters vooral bekend door zijn boek *De gemeente Bemmelen in het land van Overbetuwe. Geschiedenis van een vijf dorpen-gemeenschap* (Bemmelen 1954) waar na dertig jaar nog zoveel vraag naar was, dat het werd herdrukt (Arnhem 1987).

Wolters was onder meer geïnteresseerd in cultuur, geschiedenis, maatschappij, politiek en religie. Hij vertelde veel zelf, gaf graag lezingen maar kon ook vol aandacht luisteren; hij beschikte over het vermogen om alles in een breder verband te zien, iets in een historisch kader te plaatsen. Wij danken Jan voor het vele onderzoek dat hij heeft gedaan.

Robert Melchers, Angeren.

Verleden tijd

Archeologie in Bemmelt

Op dinsdag 1 november jl. heeft in het Wapen van Bemmelt de thema-avond *Archeologie in Bemmelt* plaatsgevonden. Een groot aantal belangstellenden (ca. 60 in getal) uit Bemmelt en de wijde omgeving bezochten deze avond.

Drs. Adam Haarhuis heeft een uitgebreid verhaal gehouden over de methode van onderzoek bij de archeologische inventarisatie van het Betuwelijn-traject. Zijn bijdrage is in de navolgende paragraaf "Archeologisch onderzoek Betuwelijn" opgenomen. Ondergetekende lichtte het eigen Bemmeltse verleden nader toe aan de hand van enkele vondsten. Ook dat onderdeel van de avond is in dit artikel nog eens kort samengevat.

Archeologisch onderzoek Betuwelijn

Van 1992 tot en met 1994 heeft de Stichting Regionaal Archeologisch Archiverings Project (RAAP) een grootschalig archeologisch onderzoek uitgevoerd in verband met de mogelijke aanleg van de Betuwe-spoorlijn. Het door de Nederlandse Spoorwegen gefinancierde onderzoek maakt deel uit van de studies die zijn verricht ten behoeve van de milieu effect rapportage (m.e.r.), waarbij alle (nadelige) effecten van de aanleg van de Betuwelijn werden bestudeerd.

De Stichting RAAP houdt zich al bijna tien jaar bezig met het opsporen en in kaart brengen van archeologische waarden in het landelijk gebied, door middel van non-destructief onderzoek. Dit onderzoek berust op methoden als grondboringen en oppervlakte-karteringen, die geen noemenswaardige schade veroorzaken aan het zogenaamde 'archeologisch bodemarchief'. Onder dit bodemarchief wordt het geheel aan oudheidkundige grondsporen en materialen verstaan dat in de bodem aanwezig is. Aangezien het de enige bron van informatie over onze prehistorische voorouders vormt, dient er voorzichtig mee omgesprongen te worden. Het bodemarchief is echter zeer kwetsbaar; één keer overhoop gehaald is het nooit meer te herstellen. Daarom wordt op plaatsen waar bijvoorbeeld wegaanleg of grootschalige woningbouw gepland is, door de Stichting RAAP

vroegtijdig onderzoek gepleegd om na te gaan of er archeologische vindplaatsen door de genoemde activiteiten worden bedreigd. Is dit inderdaad het geval, dan wordt een advies voor bescherming of aanvullend noodonderzoek (opgravingen) aan de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) gegeven. De ROB bepaalt vervolgens wat wenselijk/mogelijk is.

De circa 120 kilometer lange Betuwelijn is gepland door één van de belangrijkste archeologische gebieden van Nederland. Met name het oostelijke rivierengebied is bijzonder rijk aan overblijfselen van vroegere bewoning. De vruchtbare oevers langs de grote rivieren vormen immers reeds in de prehistorie een aantrekkelijke vestigingsplaats voor boeren en vissers. Tevens waren de waterwegen van belang voor de handel. In de eerste eeuwen van onze jaartelling was de Betuwe bovendien belangrijk als grensgebied van het Romeinse rijk.

De op voorhand bekende archeologische rijkdom van het onderzoeksgebied gaf bij de aanvang van het onderzoek een indicatie voor de enorme hoeveelheid werk die verricht diende te worden. Het was daarom van belang de werkzaamheden zo efficiënt mogelijk in te delen. Er werd gekozen voor de volgende fasering:

- Deel A: het vaststellen van het minst schadelijke tracé;
- Deel B: de inventarisatie en veldkartering;
- Deel C: de waardering van vindplaatsen;
- Deel D: de vindplaats-selectie voor bescherming/opgraving;
- Deel E: de uitvoering van opgravingen;
- Deel F: de begeleiding van aanlegwerkzaamheden.

De delen A tot en met C zijn uitgevoerd door de Stichting RAAP. Momenteel wordt er door de ROB gewerkt aan deel D. Ook de delen E en F zullen, indien noodzakelijk, worden uitgevoerd onder verantwoording van de ROB.

Onderdeel A vond hoofdzakelijk plaats aan de hand van bureau-onderzoek, op basis van geologisch en historisch kaartmateriaal en de archeologische archieven van de ROB.

Na de vaststelling van het voorkeurstracé kon in het voorjaar van 1992 worden begonnen met fase B. Tijdens de veldwerkzaamheden hiervoor werden 71 'nieuwe' vindplaatsen uit de midden- en late Steentijd, de Bronstijd, de IJzertijd, de Romeinse tijd en de Middeleeuwen opgespoord. Deze werden aangevuld met een aantal bij de ROB reeds bekende vindplaatsen. De meeste vindplaatsen liggen in de oostelijke helft van het tracé.

Tijdens fase C zijn de in kaart gebrachte vindplaatsen stuk voor stuk gewaardeerd. Hierbij is vooral gelet op de gaafheid en de conservering van de archeologische resten. Met name de wat dieper in de ondergrond gelegen overblijfselen bleken in veel gevallen goed bewaard gebleven te zijn. Dit geldt in belangrijke mate voor een lange reeks van meer dan tien vindplaatsen uit de late Steentijd en de Bronstijd, tussen Dodewaard en Zetten, die in latere tijd door een dikke laag komklei zijn afgedekt. Hierdoor zijn de resten ervan buiten het bereik van de moderne landbouwmethoden gebleven. Bovendien heeft de zuurstofarme omgeving op grotere diepte ervoor gezorgd dat hier ook organisch materiaal zoals visgraten, botten en zaden bewaard gebleven zijn. De archeologen van RAAP hebben deze waardevolle vindplaatsen door middel van grondboringen kunnen opsporen. Ook ten oosten van Elst zijn verscheidene vindplaatsen ontdekt. Ter hoogte van Bemmelen kwamen er zeven aan het licht. Helaas lagen de archeologische resten hier dicht onder het oppervlak, zodat de vindplaatsen door ploegen grotendeels verstoord zijn.

In totaal is door RAAP in en rond het Betuwelijn-tracé een oppervlakte van circa 2600 hectare belopen en zijn meer dan 4000 boringen verricht. Het resultaat hiervan is een lange lijst van vindplaatsen die door de mogelijke aanleg van de spoorlijn bedreigd worden. Wellicht kan een aantal hiervan door middel van technische ingrepen beschermd worden. De meest waardevolle vindplaatsen die aan de hand van de waarderingsgegevens van RAAP door de ROB worden geselecteerd, zullen, wanneer de Betuweroute gerealiseerd wordt, opgegraven dienen te worden.

Vondsten uit Bemmelen

Zoals u al heeft kunnen horen en lezen, is de Betuwe archeologisch gezien zeer interessant, zo ook Bemmelen; een greep uit de vondstmeldingen:

- jaren '40, opgravingen van de archeoloog Braat op de Heuvel waarbij bewoningssporen uit de IJzertijd en Romeinse tijd tevoorschijn komen.
- 1971, ontdekking van een pottenbakkersoven uit de IJzertijd op de Plak.
- 1973, vuursteenvondsten uit de jonge Steentijd (2500-2000 v.Chr.) in de bouwput van de Rabobank.
- 1975, bij de bouw van een huis aan de Deken Dr. Mulderstraat, achter de voormalige BLO-school, wordt een deel van een grafveld uit de IJzertijd ontdekt. Enkele grafurnen worden gered.
- 1981, aan de Kattenleger wordt bij toeval een Romeins graf gevonden.

Ressen is ook één groot archeologisch monument. In de jaren '20 worden door Van Giffen en Evelein opgravingen uitgevoerd op de Kerkenhof, waarbij bewoningssporen worden aangetroffen uit de IJzertijd, Romeinse tijd en de Middeleeuwen. Dergelijke vondsten worden ook door Braat gedaan, wanneer hij in de veertiger jaren op de Woerd opgraft.

Nog even terug naar Bemmelen:

- jaren '70 en 1989, op de Plak worden de resten blootgelegd van "Huize De Plak", dat haar oorsprong heeft in de 15^e-eeuw en herbouwd en uitgebreid is in de 18^e-eeuw.
- 1991, onder de Mariaschool op de hoek Dr. Poellstraat/Dorpsstraat worden bij sloopwerkzaamheden de resten gevonden van de boerderij "De Roskam" uit de 18^e-eeuw. Het gaat daarbij om een intacte kelder en een deel van de erfbestrating.

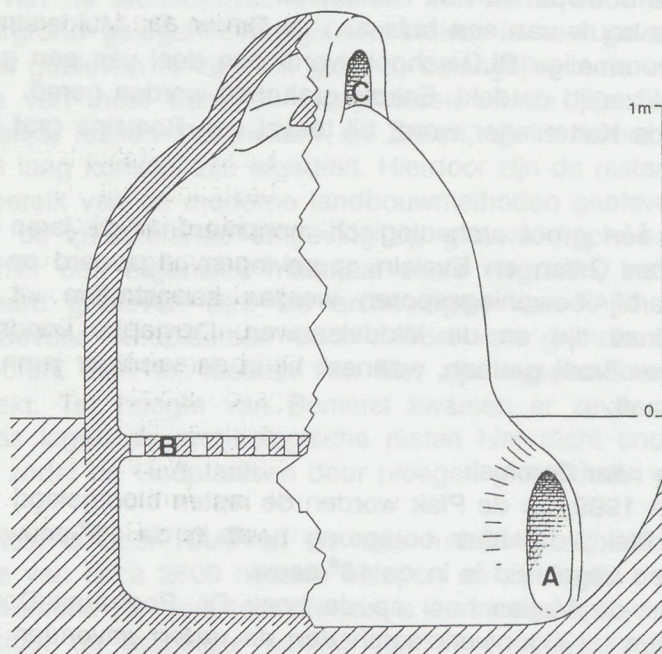
Drie vondsten worden voor deze gelegenheid weer eens voor het voetlicht geplaatst.

Pottenbakkersoven

In juni 1971 worden op de Plak bij bloemisterij Van Meegen, bij de

aanleg van een nieuwe gasleiding, de resten van een pottenbakkersoven gevonden. De oven is, blijkens de C-14 analyse van het houtskool, één van de oudste ovens in ons land en dateert uit 200 ± 50 voor Chr. Tot het vondstmateriaal behoren delen van de ovenwand en -vloer, aardewerk, slingersteentjes, weefgewichten, benen fragmenten en houtskool.

Op de afbeelding ziet u de reconstructie van de pottenbakkersoven, die verdiept in het terrein lag.

A: ovenmond en stookgang

B: geperforeerde ovenvloer (op deze vloer werd het aardewerk gestapeld)

C: ontluichtingskanaal

De koepelvormige ovenwand was in delen demontabel of werd bij elk bakproces weer geheel opgemetseld. Pottenbakkersovens in deze vorm komen we ook nu nog tegen in de derde wereld.

Urnen uit een IJzertijdgrafveld

In maart 1975 wordt bij de bouw van een woonhuis aan de Deken Dr. Mulderstraat een vijftal (ten dele fragmentarische) urnen geborgen, waarvan er twee crematieresten bevatten. In een krante-artikel uit die dagen wordt abusievelijk als vindplaats het terrein van de toenmalige BLO-school vermeld. Enkele urnen vertonen qua vorm overeenkomsten met voorbeelden van de zgn. "Hallstatt-cultuur" die voornamelijk in het zuiden van Nederland vertegenwoordigd is. Als datering kan worden gegeven 600-500 voor Chr.

Voor meer informatie en foto's kan ik u verwijzen naar het kringblad jaargang 4, nr. 1 van januari 1994, waar al eerder aandacht aan dit materiaal is besteed.

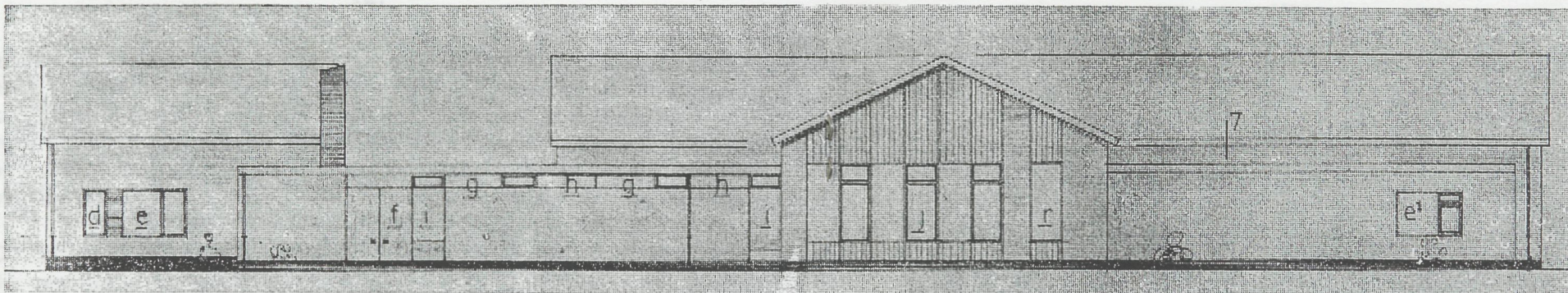
Inhoud Romeins graf

In juni 1981 komt bij het graven van een gat aan de Kattenleger een Romeins graf tevoorschijn. De grafinhoud, bestaande uit een grote en kleine kruik, een wrijfschaal, een grijsgeverfde drinkbeker en crematieresten, kan worden gedateerd aan het eind van de 2^e-eeuw na Chr. In de tijd dat de Romeinen naar Nederland kwamen, was het de gewoonte de doden te cremen op een brandstapel. De overblijfselen werden vervolgens begraven. De begraafplaatsen lagen altijd buiten de nederzettingen, meestal langs de uitvalswegen. Voor het leven na de dood kregen de overledenen bijna altijd serviesgoed mee in het graf. Deze vondst zou erop kunnen wijzen dat er een Romeinse weg over de Kattenleger liep richting Arnhem-Zuid, waar enige tijd geleden resten zijn aangetroffen van een Romeinse militaire versterking.

In de loop van de 3^e-eeuw veranderden de begrafenisgewoonten. De doden werden niet meer gecremeerd, maar in houten kisten of in doeken gewikkeld ter aarde besteld. Bovendien werden vanaf ongeveer 350 na Chr. veel minder voorwerpen meegegeven in het graf.

Marc Kocken.

Afbeelding oven afkomstig uit Bloemers & Van Hulst 'Mittleisenzeitliche Keramik von zwei Siedlungen und aus einem Töpferofen' in BROB 33, 1983.

De voorgevel van het te bouwen ontmoetingscentrum te Bemmelen. Linksachter van de entree de uitbouw van de huidige SCB-kantine en rechts naar voren springend met spits dak) de peuterette. Rechts daar weer van (inspringend naar achteren) de kantoorruimte voor De Kleine Akademie.

De Geldenlander 19-3-1975

Bouw ontmoetingscentrum wordt binnenkort aanbesteed

Bemmelen voorjaar '76 uit zaal-nood

BEMMEL — De gemeente Bemmelen is voornemens op korte termijn te beginnen met de realisering van het ontmoetingscentrum, dat het dorp Bemmelen uit de zaalnood moet helpen.

De aanbesteding van het project, dat is ontworpen door het Nijmeegse architectenbureau H. L. Roelofs en Th. Smits, dat dank zij DACW-subsidie kan worden gerealiseerd, zal binnen vier weken worden aanbesteed. Aangezien voor het werk een bouwtijd van 45 werkweken is gepland, zal het centrum — wanneer alles volgens plan kan verlopen — in het voorjaar van 1976 in gebruik worden genomen.

UITKOMST

Het centrum — op de Gouden Appel, dat gekoppeld zal worden aan de bestaande kan-

tine van Sportclub Bemmelen — zoals bekend verhuist SCB in augustus naar het nieuwe sportcomplex De Essen in het plan-Oostervelden — zal met name een uitkomst betekenen voor de peuterspeelzaal, het creativiteitscentrum De Kleine Akademie en de jongerensociëteit, die tot op heden kampen met ruimtenood en gebrekkige onderkomens.

JONGERENSOOS

Gezien vanaf de Dorpsstraat wordt het centrum voornamelijk rechts van de bestaande SCB-kantine gebouwd en in metselwerk opgetrokken. De

kantine zal aan de voorkant (richting Dorpsstraat) worden uitgebreid en ter beschikking van de jongerensoos worden gesteld.

GROTE ZAAL

Rechts daarvan — en opnieuw via een uitbouwrichting Dorpsstraat — komt de entree met hal, garderobe en toiletgroep. Via een gang bereiken men een gemeenschappelijke

ruimte, die mede zal worden voorzien van een keuken en een bar. Achter deze grote zaal komt een aantal lokalen ten behoeve van De Kleine

Akademie en voor deze zaal — andermaal via een (derde) uitbouwrichting Dorpsstraat — is de peuterette geprojecteerd.

TERRASSEN

Aan de achterzijde van het gebouw — tussen links de bestaande kantine van SCB en rechts een vijftal lokaliteiten ten behoeve van De Kleine Akademie — is een terras gepland. Een terras komt ook rechts van de peuterette aan de voorzijde van het complex. Het creativiteitscentrum krijgt verder de beschikking over een magazijnruimte, een don-

kere kamer en een bakruimte, alsmede over lokalen ten behoeve van de staf en het kader.

De uitbreiding van de SCB-kantine (mede bestemd voor de jongerensoos) krijgt een

spits dak, dat haaks staat op het bestaande schuine dak. Een spits dak krijgt ook de peuterette, alsmede de achterzijde van het complex, waarin de lokalen van De Kleine Akademie komen. Alle overige delen van het gebouwencomplex krijgen een plat dak. Loopt het spitse dak aan de achterzijde mee in de lengterichting van

de grote zaal — het hart van het ontmoetingscentrum — die van de peuterette komt daarop haaks uit.

"Uut de ouwe deus"

De Kinkel

Nog gin twintig jaor gelejen mosten ze nog aon de bouw beginnen en nou is 't alwer gesloopt. Half november begonnen ze ienins en moj nou 's kieken wa'n kaole boel 't is.

Ik wit nog dat 'r helemaal niks stond; het was weiland waar koeien liepen. Die wieren elke dag gemolken dur de jongens van Reijnen, die mit perd en kar van de boerderij afkwamen.

As ze klaor waren mit melken, mosten ze de drinkbak vur de koeien mit de hand volpompen en dan gingen ze mit volle melktuiten wer op huus aon.

Onderhand vraog je ow af: "Waor het ze 't nou over?"

't Geet over de Kinkel, alleen hiette 't ien 't stuk hiervuur nog niet zo. Ze nuumden 't: ontmoetingscentrum.

Dat van die koeien ien de wei en 't melken was efkes tussendeur: 'n herinnering aon vroeger!

Ientussen hebben we alwer 'n nije Kinkel, mar doar is nog gin goeie naam vur; die mot nog bedocht worden.

Mar ik zou d'r gewoon Kinkel II van maken, want twintig jaor gelejen bouwden ze 'n stuk aon de kantine van de voetbalclub en nou hebben ze 'n stuk aon de ouwe schôl gebouwd. Da's toch zowat 't ei-geste!

Maria Janssen.

In Bemmeler staat een huis

De villa "Stadwijk" aan de Kerkenhofstraat in Ressen ligt in een gebied dat in ieder geval vanaf de IJzertijd bewoond is geweest. Dat blijkt uit talrijke bodemvondsten. Op de plek waar de villa staat is in de 16^e-eeuw een pastorie gebouwd. Restanten daarvan zijn waarschijnlijk nog terug te vinden in het huidige gebouw, dat uit de 19^e-eeuw stamt. Begin 17^e-eeuw ging de toenmalige pastorie over in handen van de reformatie en kwam er een dominee in plaats van een pastoor te wonen.

Het geheel van de bebouwing rond de kerkewei geeft Ressen een markante aanblik. Vroeger was het allemaal nog veel mooier. Toen lag aan de noordkant nog een kasteel en was Ressen een kersendorp. Hoogstammen en koeien waren de belangrijkste bronnen van inkomsten. Waar nu de visvijver ligt en ook achter het kerkje lagen kersenbongers van "Stadwijk". Tot ongeveer 1960 bloeiden de hoogstammen. De rooipremies en de economische "vooruitgang"

brachten een andere vorm van fruitteelt, die veel minder tot de verbeelding spreekt en die, hoe begrijpelijk ook, een deel van de schoonheid van Ressen heeft aangetast.

De versieringen aan de gevel geven "Stadwijk" een imposant uiterlijk, waarmee de paardekop boven de deur, aangebracht door de vorige bewoner, enigszins in contrast staat. Al heeft het pand geleden en is de omgeving aangetast, "Stadwijk" is qua hoofdvorm goed behouden en verdient een zorgvuldig beheer. Bovendien heeft het gebouw een vaste plaats in de structuur van Ressen en ook dáár moeten we behoedzaam mee omgaan. Laat de Waalsprong er in ieder geval uit de buurt blijven!

Louis Dolmans.

Goed nieuws over ons boek!

Het doet ons heel veel genoegen u te kunnen melden dat ons boek over de Tweede Wereldoorlog in zijn ruwe vorm klaar is: het concept van de tekst ligt op tafel. Graag schets ik u nog even wat ons bij het maken van het boek steeds voor ogen heeft gestaan.

Er is in onze streek, vooral in het laatste oorlogsjaar, heel veel gebeurd. Kranten, radio en TV hebben daar in de afgelopen maanden veel aandacht aan besteed. Zij, die dit hebben gevolgd, hebben een redelijk beeld kunnen krijgen van wat hier allemaal is gepasseerd. Voor de meesten van ons geldt natuurlijk dat zij al een vrij goed beeld hadden. Dat zal dan wat completer zijn geworden.

Het kenmerkende van ons boek is, dat wij deze gebeurtenissen in verband brengen met mensen. Met gewone mensen, die hier woonden, die het oorlogsgeweld overkwam en die daar vaak ingrijpende herinneringen aan hebben overgehouden. Soms dramatische herinneringen, aan geweld, aan slachtoffers, aan vernielingen van have en goed. Gelukkig ook vaak heel goede herinneringen, aan soms ontroerende staaltjes van belangeloze hulpvaardigheid bijvoorbeeld, of aan gebeurtenissen vol humor.

Wij vinden dat zulke persoonlijke herinneringen niet verloren mogen gaan. Daarom zijn wij op zoek gegaan naar mensen die bereid waren ons hun verhaal te vertellen. Dat is ons gelukt. In de afgelopen maanden hebben wij meer dan 20 mensen geïnterviewd. De meesten van hen wonen nog altijd hier; een aantal vertrok naar elders.

Bij het zoeken van de mensen hebben wij geprobeerd om het beeld, dat bij het lezen van de verhalen zal ontstaan, zo breed mogelijk te maken. Tenslotte heeft niemand alles, wat hier is gepasseerd, meegemaakt. Het zijn dus allemaal fragmenten, die tezamen een gevarieerd beeld laten zien.

Met die bedoeling spraken wij ook met mensen van allerlei "soort": boerenzoons, een dominee, huisvrouwen, een kapelaan, "gewone" kinderen van toen, de dokter etc. etc. Mensen, uit het Bemmeler, Haalderse en Ressen van toen, die, inmiddels 50 jaar ouder, hun verhaal vertelden.

Wat ons van de gesprekken vooral is bijgebleven is de emotie die bij velen naar boven kwam en die telkens weer bewees wat een diepe en onuitwisbare indrukken die jaren dikwijls hebben gemaakt.

Genoeg voor dit moment. Wij gaan door met de "laatste loodjes". Mochten er onder u nog zijn die in een album, of ergens anders, nog een bruikbare foto vinden uit die tijd, dan zouden wij die graag van u in bruikleen krijgen. Foto's zijn heel schaars, zo is ons gebleken. In dat geval graag een telefoontje.

Het boek zal in mei 1995 worden gepresenteerd. Over de wijze waarop dat gebeurt, vindt nu overleg plaats. U zult daar te zijner tijd stellig meer over horen.

Wij kunnen nu ook al verklappen dat wij erin zijn geslaagd om de prijs van het boek laag te houden, in ieder geval ruim beneden de f 10,=.

Leen Reinink.

Oude foto's

Enige tijd geleden deed ik in "De Gelderlander" een oproep om oude foto's niet verloren te laten gaan. Mevrouw Pauwels, die op "De Klapenburg" heeft gewoond, reageerde daarop.

Van haar kreeg ik deze foto. Het is de voetbalclub TAVENU, die hier poseert met een gewonnen beker. TAVENU betekent "Tot Algemeen Vermaak En Nuttige Uitspanning". De vereniging is opgericht in 1920 of 1922, de juiste datum is mij niet bekend.

Er werd gevoetbald op een terrein van de familie Pauwels op "De Heuvel". Normaal was dat terrein in gebruik als weiland, maar op zondagen werden de koeievlaaien (koeieflatsen zegt men hier) weggeschept. Als doel werden er latten geplaatst en dan kon er gevoetbald worden.

Bij TAVENU speelden twee broers Stoffels en misschien wel daarom werden de clubvergaderingen gehouden bij de familie Stoffels. Deze woonde aan de Dorpsstraat, ongeveer waar nu de firma Bouwmeister haar garage heeft. Mevrouw Stoffels zorgde waarschijnlijk ook voor

het wassen van de voetbalkleding en bij haar werden de prijzen, die de club won, bewaard. In de "goeie kamer" stonden ze op het kabinet te pronken.

Met behulp van mevrouw Pauwels en de heer Henk Stoffels heb ik enige namen kunnen achterhalen. Het is niet zeker of het de juiste namen zijn en het lijstje is niet volledig. Wellicht kunt u ons verder helpen.

Op de achterste rij, van links naar rechts: twee nog onbekende heren in het zondagse pak, Gé van 't Hullenaar, Frans Derksen, Geert Rikken, Jan Steenhof, Theet Bouwman. Op de voorgrond, van links naar rechts: Harrie Havekes, Frits Derksen of Jan Bouwman, Piet van Burk, achter de beker Frans Stoffels, Cesar Pauwels en (mogelijk) Frits Derksen.

Indien u meer weet over TAVENU, bijvoorbeeld de juiste oprichtingsdatum of namen van voetballers, laat het mij dan weten.

De Historische Kring Bemmelen wil graag meer van deze foto's plaatsen. Het is telkens weer een leuke puzzel en zeker de oudere Bemmelingen onder u zullen zich nog heel veel namen herinneren.

Maria Janssen.

Contributie 1995

In het kader van het samenstellen van de begroting heeft het bestuur besloten de contributiebedragen voor 1995 te handhaven op f 20,= voor het eerste lid uit een gezin en op f 10,= voor elk volgend lid.

U zou ons van dienst zijn, indien u uw contributie nu al zou betalen. Daardoor bespaart u ons niet alleen de moeite, maar met name ook de kosten van een contributie-nota. Uw betaling kunt u overmaken op onze rekening bij de Rabobank 10.57.26.443. Betaalt u per giro, dan kunt u het bedrag overmaken op girorekening 889425 van de Rabobank Bemmelen, ten gunste van rekeningnummer 10.57.26.443.

De fruitteelt in de Betuwe

Zoals al eens eerder aangekondigd, willen wij ons als kring wat gaan verdiepen in de geschiedenis van de fruitteelt in de Betuwe. Zoals het met die teelt nu is, is het natuurlijk niet altijd geweest. De grote moderne bedrijven, die zich exclusief met de fruitteelt bezig houden, bestaan nog niet zo heel lang. Velen denken met weemoed terug aan de prachtige bongerds met de "hoogstammen", die plaats hebben moeten maken voor de moderne fruitpercelen met hun kleine en daardoor gemakkelijker te bewerken boompjes, die met grote precisie op strakke rijen zijn ingeplant.

Hoe ging dat vroeger allemaal zonder trekker, zonder (of met andere) bestrijdingsmiddelen, zonder het strak georganiseerde veilingwezen met zijn koelhuizen? Had je vroeger meer of minder appelrassen en waarom is dat? Wanneer en hoe zijn de appel, de peer of de pruim eigenlijk ontdekt? Allemaal vragen die interessant genoeg zijn om ons daar als kring mee bezig te gaan houden. Het is de bedoeling dat wij in één van de komende maanden een thema-avond organiseren over de fruitteelt. Wij willen dan iets vertellen en laten zien rond de eerder gestelde vragen. Daar zal vast en zeker belangstelling voor bestaan. Misschien wel zo veel, dat we kunnen besluiten om ons er nog wat verder in te gaan verdiepen!

Om ons al een beetje vertrouwd te maken met dit onderwerp hebben we een gesprekje gevoerd met Alphons Jansen, 70 jaar, fruitkweker. Hij woont zijn hele leven lang al op de "Vossenhof". U weet wel, die prachtige T-boerderij achter die grote kastanjabomen aan het Vossenhol. Hij is al de vierde generatie van het geslacht Jansen, dat hier sedert 1834 leeft en werkt. Vooral dat laatste..... Zijn vader, zijn grootvader en zijn overgrootvader gingen hem voor.

Ik stelde hem de vragen; hij vertelde.

LR *Hoe lang wordt er op uw bedrijf al fruit gekweekt?*

AJ Dat kan ik eigenlijk niet precies zeggen, maar ik weet dat mijn grootvader er al mee bezig is geweest. Ik weet uit de overlevering dat hij met kersen naar de markt in Nijmegen ging. Dat moet dus ongeveer halverwege de vorige eeuw zijn geweest.

LR Natuurlijk gebeurde dat niet op dezelfde schaal als nu. Het is nog maar zo'n dertig jaar geleden dat bedrijven zich exclusief gingen bezighouden met de fruitteelt. Ik ben ruim 15 jaar geleden overgestapt op uitsluitend fruit. Daarvóór hadden wij hier een gemengd bedrijf. In de loop van de tijd is er op ons bedrijf van alles gebeurd: veeteelt (koeien, varkens, kippen); de verbouw van bieten, aardappels, koren etc. Mijn grootvader heeft ook nog tabak verbouwd.

LR *Als we ons voor nu even beperken tot de teelt van appels, worden er nu meer rassen geteeld dan vroeger?*

AJ Nee, ik denk dat het andersom is; er waren in mijn jonge jaren wel 100 verschillende rassen. Veel daarvan worden nu niet meer geteeld en er zijn ook nieuwe rassen bij gekomen. De Goudreinnet bijvoorbeeld en de Cox waren er vroeger al en zijn er nu nog. Nieuw zijn, om er enkele te noemen, de Rode Goudreinnet, de Elstar, de Jonagold (de vroegere Jonathan); er zijn ook echte zomerrassen bijgekomen.

LR *Op moderne bedrijven staan eigenlijk alleen nog maar de kleinere bomen, de laagstammen. Dat is wel eens anders geweest.*

AJ Vroeger kenden we alleen de hoogstammen, maar om redenen van efficiency is er in de 60-er jaren gekozen voor de kleine bomen, die minder bewerkelijk zijn, omdat je er niet meer hoeft in te klimmen en waarbij het plukken, spuiten, snoeien en maaien veel gemakkelijker is. Tussen de hoogstam en de laagstam in is er nog een tussenfase geweest, toen men de zgn. struikvorm toepaste. Die werden uitgezet in het zgn. "wijker- en blijver-systeem". Je begon met die bomen dicht bij elkaar te zetten. Aan de "wijkers" werden bepaalde soorten geteeld. Na 8-10 jaar werden die bomen verwijderd. Zij hadden hun werk gedaan en de "blijvers" bleven over. Volwassen geworden, hadden die immers meer ruimte nodig.

LR *Hoe oud is de ent-techniek al?*

AJ Dat zou ik niet precies kunnen zeggen, maar ik weet dat mijn vader ook al entte. Dankzij die enttechniek kun je op de jonge onderstammen enten wat je wilt, zolang je maar blijft binnen de soort waartoe de onderstam behoort. Zo kun je dus op een onderstam, die van een pereboom afkomstig is, verschillende soorten peren enten. Ik heb een paar van zulke bomen staan.

LR *De trekker is een vaste verschijning op de bedrijven. Deed u vroeger al dat werk met het paard?*

AJ Ik heb in 1946 de eerste trekker gekocht. Vóór die tijd hadden wij een paar paarden voor het werk in de bongerd. Maar toen lag het werk wel even iets anders. Er is nu een veel groter arsenaal aan machines waarmee de bomen en de grond worden bewerkt. Die machines zijn niet alleen groter, maar ze worden ook aangedreven via de trekker. Vroeger werden de bestrijdingsmiddelen bijvoorbeeld verspreid met een handpomp. Je gebruikte het paard eigenlijk alleen maar voor de afvoer van het fruit.

LR *Hoe lang wordt er al gewerkt met bestrijdingsmiddelen?*

AJ Wanneer dat precies begonnen is zou ik niet kunnen zeggen. Maar ik herinner mij dat mijn vader dat al deed in de jaren '30. Hij gebruikte kopervitriool gemengd met gebluste kalk. Ook carboleum werd gebruikt; later ook kleurstoffen. Dat heeft een geweldig effect gehad op de kwaliteit van het fruit en vanzelfsprekend ook op de eisen die worden gesteld. Een appel of een peer met een schaafplekje wordt onherroepelijk verwezen naar klasse 2 of minder.

LR *Hoe zit het met de opbrengst per hectare nu, vergeleken met vroeger?*

AJ Er wordt wel gezegd dat die geweldig is toegenomen, maar ik ben daar nog niet zo zeker van. Vroeger kwam er ook heel veel fruit van de bomen. Mijn vader haalde 30 - 35 kisten van elk 25 kilo van één boom. Dat was natuurlijk ook heel wat. Maar ja, dat waren dan hoogstammen, die veel meer ruimte nodig hadden. Vandaag de dag is alles heel sterk geperfectioneerd; er wordt uitgehaald wat er in zit. Om de paar jaar worden er bijvoorbeeld grond- en bladmonsters genomen, die in het laboratorium worden onderzocht en met de resultaten daarvan kun je de bemesting van de grond aanpassen. Dat leidt tot grote opbrengsten, als je tenminste geen vorst- of hagelschade oploopt. Die steeds grotere opbrengsten zijn er overigens de oorzaak van dat de situatie in de fruitteelt niet rooskleurig is. Er is sprake van overproductie. Het produkt brengt veel minder op. Dat heeft natuurlijk ook te maken met de importen van fruit van elders, onder invloed van de EEG.

LR *Hoe lang bestaat het veilingwezen al?*

AJ De veiling Elst is opgericht in 1903, dus ik denk zo'n kleine honderd jaar. Vóór die tijd zal mijn grootvader zijn fruit aan huis hebben verkocht en op de markt in Nijmegen. Zo ging dat vroeger. Wat je van de bomen plukte en niet zelf opat, moest zo snel mogelijk worden verkocht, want de grote koelhuizen van tegenwoordig waren er natuurlijk nog niet.

LR *Wat vindt u het mooiste van uw vak?*

AJ Ik heb dit werk altijd, tot op de dag van vandaag, met heel veel liefde en plezier gedaan. In de lente vind ik mijn bedrijf op zijn mooist. De bomen lopen uit en het is de bloesemtijd. Het is in die periode natuurlijk ook wel wat riskant, met het oog op mogelijke vorstschade, maar met de sproei-installatie hebben we dat risico toch aardig kunnen indammen. De oogsttijd is natuurlijk ook mooi, maar de prijzen werken tegenwoordig niet zo mee. Dat is ook de reden dat er voor mij geen opvolger meer is op het bedrijf. De economische vooruitzichten zijn voor deze sector niet best. Dat is jammer, maar het is de werkelijkheid. Daar komt nog bij dat ik veel grond heb moeten verkopen aan de gemeente voor de woningbouw.

LR *U bent natuurlijk gehecht aan dit bedrijf, waar ook uw voorouders hebben geleefd en gewerkt. Bent u ook gehecht aan de bomen, of ziet u die uitsluitend als "produktie-eenheden"?*

AJ Ik heb nog een appelboom staan van meer dan honderd jaar oud. Die is geplant door mijn grootvader en, hoe vreemd dat misschien ook klinkt, ik ben gehecht aan die boom. Tijdens de oorlog is hij beschadigd, de stam is gedeeltelijk hol. Toch kon ik er geen afstand van doen. Ik heb er dit najaar nog 8 - 10 kisten eerste klas zoete appels van geplukt. Zo heb ik ook nog een hectare met hoogstammen; ik vind dat een lust voor het oog. Veel vakgenoten snappen dat niet, zij durven er niet eens meer in te klimmen.

Zo heeft u, met dank aan de heer Jansen, alvast enige informatie uit de eerste hand over de fruitteelt in onze omgeving. Graag komen we uitgebreider op dit onderwerp terug op onze eerstkomende themavond.

Leen Reinink.

Agenda

Met deze rubriek willen wij u attent maken op tentoonstellingen e.d. in onze woonomgeving.

Nijmegen - Provinciaal Museum Kam (Museum Kamstraat 45): *Geschiedenis uit zand en grind: nieuwe vondsten uit de Oude Rijn bij Xanten* (t/m 8 januari 1995)

Aan het begin van onze jaartelling was er in het gebied rond Nijmegen en Xanten veel Romeinse bedrijvigheid. Op de plaats waar vroeger de Rijn stroomde, zijn de afgelopen jaren veel voorwerpen uit het grind opgegraven. Vaatwerk van brons en zilver, helmen en wapens uit voornamelijk de 1^e-eeuw na Chr. zijn te bekijken in het museum. Ook wordt ingegaan op de vraag hoe al deze voorwerpen in het water kunnen zijn terechtgekomen. Was het afval of is er een schip gezonken? Of heeft het te maken met de veldslagen die hier rond het jaar 70 zijn uitgevochten?

Eveneens in Museum Kam: *Kunsten van het vuur: Romeinse ambachten in Nijmegen* (verlengd tot en met 29 januari 1995) zie ook kringblad nr. 3 van september 1994.

Den Bosch - Noordbrabants Museum (Verwersstraat 41): *Heimwee naar de klassieken* (tot en met 18 januari 1995).

Vanaf de Renaissance raken in heel Europa thema's en stijlelementen uit de Oudheid in zwang. Geïnspireerd door de ontdekking van Herculaneum en Pompeii in de 18^e-eeuw, en de schat aan Griekse en Romeinse kunstvoorwerpen die het publiek vervolgens te zien krijgt, wordt de trend in de 18^e- en 19^e-eeuw tot een ware stroming in de kunst: het neo-classicisme. Schilders en beeldhouwers lieten zich inspireren door thema's uit de Griekse en Romeinse mythologie en architecten verwerkten in hun eigen ontwerpen aan de antieke bouwkunst ontleende zuilen, frontons, galerijen en koepels. Te zien zijn een grote verzameling marmeren en gipsen beelden, terracotta's, schilderijen en documenten uit de periode 1815-1840: de periode waarin de heimwee naar de klassieken vorm heeft gekregen.

Zevenaar - Liemers Museum (Stationsplein 4)

De tentoonstelling *De schaatsen onder. Wintersport van toen en nu* is tot en met 15 januari 1995 te zien. Zij geeft een impressie van het wintervermaak en met name het schaatsen door de eeuwen heen. Naast schaatsen en sleetjes ook boeken, tegels en wintercuriosa.

Arnhem - Museum Bronbeek (Velperweg 147)

Tot en met 26 februari aanstaande is er de tentoonstelling *Kris* te zien. De kris is één van de bekendste wapens uit het voormalige Nederlands-Indië. Getoond worden de verschillende typen uit Java, Sumatra en Madoera, de wijze waarop ze gesmeed zijn en de verschillende soorten decoraties.

Boeken

Recent verschenen boeken, die mogelijk uw belangstelling hebben:

Latrines: antieke toiletten - modern onderzoek door S. Piras e.a. (red.) Edu'Actief/Meppel 1994, 62 blz. A5, geïll.; ISBN 90 5117 175 7, f 19,50.

Een zeer toegankelijk verslag over het onderwerp latrines, naar aanleiding van een congres eerder dit jaar gehouden aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Het boekje biedt van alles: algemene beschouwingen over wonen en hygiëne, bronnenonderzoek en opgravingsverslagen en -interpretaties door Nederlandse archeologen over Delft, Romeins en middeleeuws Nijmegen en Romeins Italië (Ostia, Pompeii en Zuid-Italië).

Romeinen, Friezen en Franken in het hart van Nederland door W.A. van Es/W.A.M. Hessing e.a. (red.) Matrijs/Utrecht 1994, 256 blz., 210 afb., deels in full colour; ISBN 90 5345 049 1, f 49,95.

Het boek doet verslag van 25 jaar archeologisch onderzoek in het Kromme-Rijng gebied langs de zuidgrens van de provincie Utrecht, met imposante en internationaal beroemde opgravingsarealen als Wijk bij Duurstede/Dorestad en Vechten/Fectio. Allereerst wordt de geschiedenis geschetst van het Nederlandse deltaland vanaf de vroegste bodemvorming tot aan de late Middeleeuwen. Daarna komen veertien

onderzoeksthema's aan de orde die de proto-historische periode doorkruisen. Tot slot wordt verslag gedaan van de loop en achtergrond van acht grotere opgravingsprojecten in de regio.

Wandelen in archeologisch Nederland door J. Vermeulen, Architectura en Natura/Amsterdam 1994; f 19,50.

Voor wandelaars die zich voor de archeologie van Nederland interesseren zijn dertien wandelingen uitgezet op verschillende lokaties in ons land. Archeologische monumenten die onder andere zijn opgenomen: hunnebedden in Drenthe, grafheuvels in Utrecht en bandkeramiek in Limburg. Het boekje is voorzien van een korte inleiding over het Neolithicum, de Romeinse tijd en de vroege Middeleeuwen.

Beelden uit een "rooms" verleden door J. v. Vorstenbos en L. Gerlach. Bij gelegenheid van het afscheid van Mgr. J. Ernst hebben beide schrijvers (de een uit Bemmelen, de ander uit Elst) een boek gepubliceerd met als subtitel "Katholieke ouderen verhalen van hun jeugd". Hoewel de personen en de verhalen niet specifiek aan deze streek zijn verbonden, zullen velen van u de beschreven situaties en gevoelens, uit een inmiddels voorbijgevoerde periode, herkennen. Door de bijdrage van de Stichting Bemmelen-Haalteren is deze uitgave voor slechts f 6,75 te verkrijgen bij, onder meer, Van Dinteren.

Bemmelen en de Tweede Wereldoorlog. Aan het einde van het jaar zal het boek van pastoor Stukart over de Tweede Wereldoorlog verschijnen. Deze publikatie zal een beschrijving bevatten van de gebeurtenissen en ervaringen van dorpsgenoten uit die periode. U kunt uw exemplaar bestellen bij de pastorie, Markt 7, Bemmelen. De prijs zal f 19,50 bedragen.

Dezer dagen verschijnt ook het boekwerk Nijmegen en omgeving & het Gelders rivierengebied, een achttiende eeuwse beschrijving.

Het boek is een uitgave in de reeks "Nederland in de 18^e-eeuw". Beschreven worden de zeven "Ampten" van het Nijmeegse Kwartier, waaronder de Over- en Neder-Betuwe. Uitgever: Regioboek, Eerste Tieflaarsestraat 15, 4182 PC Neerijnen, tel. 03456-9421.

De enige bank in uw omgeving die werkt voor uw omgeving.

Onze eigen Rabobank is een zelfstandige bank, die zelfstandig kan beslissen.

Over rente, over leningen, over aan te nemen personeel, ja, over praktisch alles.

Het belang van de plaatselijke leden (onze bank is een coöperatie) en cliënten staat hierbij voorop.

En niet een zo hoog mogelijke winst. Dat maakt een groot verschil met andere banken. Een groot verschil vooral in mentaliteit en betrokkenheid bij de plaatselijke gemeenschap.

Het verschil merk je al snel in het persoonlijke contact. Onze mensen zijn direct aanspreekbaar en kunnen snel beslissen.

Dat komt de relatie met leden en cliën-

ten alleen maar ten goede. We kennen onze klanten dan ook meestal goed.

En mensen die je goed kent, blijf je nu eenmaal langer steunen, ook als het eens wat minder met ze gaat.

Het verschil merk je ook in onze betrokkenheid bij tal van activiteiten in het bedrijfsleven, van verenigingen en op scholen.

Kortom, bij alles wat er om ons heen gebeurt. We weten wat er leeft en we helpen dan ook graag met adviezen, bemiddeling of faciliteiten. Ook als het niet om bankzaken gaat.

Door de band die we hebben met de plaatselijke gemeenschap vinden we dat een vanzelfsprekende zaak.

Rabobank

Rabobank. Aangenaam.

Historische Kring Bemmeler

Secretariaat: L. Reinink,
Sportlaan 2,
6681 CE Bemmeler.

Bankrekening: Rabobank Bemmeler 10.57.26.443
(giro van de bank 889425)

Samenstelling bestuur:

L.J.F. Dolmans (voorzitter/geschiedenis)	De Pas 4, 6681 KC Bemmeler.
L. Reinink (secretaris)	Sportlaan 2, 6681 CE Bemmeler.
G.J. Sommers (penningmeester)	De Houtakker 1, 6681 CW Bemmeler.
E.W. Arns (heemkunde i.o.)	Meerweg 1, 6681 BC Bemmeler.
M.J.P. Janssen-v.Gelder (documentatie)	Dorpsstraat 8, 6681 BN Bemmeler.
Drs. M.H.J.M. Kocken (archeologie)	Dorpsstraat 36 B, 6681 BN Bemmeler.

Tel:

63064

62429

64933

61772

64349

65341

Redactie:

De redactie voor deze uitgave werd gevormd door Eef Arns, Louis Dolmans, Maria Janssen, Marc Kocken, Leen Reinink en Gerard Sommers. Kopij en andere berichten voor de redactie kunnen worden ingeleverd bij de redactieleden.

Lidmaatschap Historische Kring Bemmeler:

Deze uitgave wordt gratis verspreid onder de leden van de kring. Wilt u ook lid worden, of anderen lid maken: aanmelding kan plaatsvinden bij het secretariaat. De contributie bedraagt f 20,= per jaar; tweede en volgende gezinsleden betalen f 10,=.